

N: ZA BROJNE POVREDE I NESREĆE NA RADU U FABRICI ORUŽJA ODGOVARALI SAMO RADNICI

Piše: Maja Boričić

N Ko strada - kriv je

PN: U četiri veće eksplozije troje je ljudi poginulo, a 15 povrijeđeno za posljednjih pet godina. Inspekcija zaštite na radu je uočavala propuste i novčano kažnjavala poslovodstvo. Tužilaštvo je u svim predmetima smatralo da ti propusti nijesu bili uzrok nesreća

Mašinski inženjer **Marinko Medojević**, bivši šef sindikata fabrike oružja Tara u Mojkovcu, četiri godine pokušava da dokaže da je bio žrtva progona i nezakonito otpušten, jer je upozoravao na nepravilnosti u radu, opasne po sigurnost i zdravlje radnika.

Tri puta je dobijao otkaz. Sud ga je dva puta vraćao na posao. Treći put, proglašen je za tehnološki višak. Vrhovni sud je i to poništio. Prvostepeni sud u Bijelom Polju, onda, mijenja odluku i presuđuje u korist uprave. Presuda je na provjeri u Višem sudu.

Medojević kaže kako je spreman da ide do Strazbura, dokazujući da je platio visoku cijenu zato što je pokušavao da promijeni stvari.

U razgovoru za Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG), on tvrdi da je, dok je bio šef pogona mehaničko tehničke obrade od 2002. do 2015. godine, kasnila nabavka opreme, da je unošeno više eksploziva nego što je dozvoljeno, a zaštita radnika na opasnim mjestima nije bila na potrebnom nivou. Ljudi su imali samo internu obuku, radili su prekovremeno, a on se zgražavao i zbog načina na koji se postupalo sa opasnim materijama.

Iz uprave mojковаčke fabrike su za CIN-CG odlučno demantovali i ove i navode drugih bivših radnika.

U fabrici Tara su se u posljednjih pet godina dogodile četiri veće eksplozije u kojima je troje ljudi poginulo, a 15 povrijeđeno. Inspekcija zaštite na radu je tim povodom uočavala propuste i novčano kažnjavala poslovodstvo. Tužilaštvo je smatralo da ti propusti nijesu bili uzrok nesreća. Radnici fabrike, koji su ostali živi u eksplozijama su, osim u jednom slučaju, sami preuzimali krivicu. Dva puta su poginuli radnici označeni kao krivci, a tužilaštvo je obustavljalo postupak.

Fabrika u Mojkovcu proizvodi pištolje, puške, raketne motore, avio-katapulte...

U Tari kažu da “godinama unazad poštuju sva pravila zaštite na radu i obezbjeđuju radnicima bezbjedan rad”. Oni, ipak, nijesu dozvolili da novinarka CIN-CG posjeti fabriku, uz obrazloženje da “imaju takav stav vezano za novinarske ekipe”.

Izvor CIN CG-a, stručnjak za oblast zaštite od požara, tvrdi da problem sa zaštitom na radu u toj fabrici postoji odavno - da oprema nije zaduživana na vrijeme, da se sa opasnim materijama radilo u kancelariji, unosilo više eksploziva nego što je bilo dozvoljeno...

Još jedan od bivših radnika fabrike, inženjer Dragoslav Negočić za nesreće u fabrici krivi neadekvatnu tehnologiju, nekvalitetne sirovine i loše uslove i nebezbjednost na radu. U jedinoj nesreći koja je dobila sudski epilog on je oglašen krivim da je izazvao jednu od eksplozija 2014. godine u kojoj je i sam povrijeđen, zajedno sa još pet radnika. Osuđen je uslovno na pola godine zatvora.

Negoićić tvrdi da su uzrok nesreće bili igličasti kristali koji se formiraju usljed neadekvatne tehnologije i nekvalitetnih sirovina. Tužilaštvo je, međutim, zaključilo da je nesreću izazvalo to što je on prebacio eksploziv iz pogona u neuslovnu laboratoriju. Na sudu, Negoićić je tvrdio da je, uz blagoslov šefova, proces filtracije u to vrijeme rađen u laboratoriji, jer je u pogonu bilo određenih kvarova, te da je sreća što su bili u toj prostoriji, jer u pogonu ne bi ostali živi.

Inspekcija zaštite na radu je, prema uvidu CIN-CG-a u dokument te službe, nakon eksplozije utvrdila da fabrika nije obezbijedila ljekarsko uvjerenje o osposobljenosti Negoićića za bezbjedan rad, da mu nije obezbijedila zdravstveni pregled, zbog čega su fabriku kaznili 530 eura. Utvrđeno i da povrijeđeni radnici nijesu koristili svu zaštitnu opremu, iako su je zadužili.

U razgovoru za CIN-CG Negoićić kaže da je tada fabrika švercovala sirovine i bez dozvole proizvodila inicijalni eksploziv, čijim rukovanjem se i desilo više eksplozija. On je to prijavio, ali na pitanje CIN-CG-a, iz Osnovnog tužilaštva u Bijelom Polju su odgovorili da nije bilo osnova za pokretanje krivičnog postupka. Isto tužilaštvo odbacilo je zbog zastare i prijavu Negoićića za falsifikovanje isprava u fabrici. Iz Tare su rekli da su i ti navodi neistiniti i zlonamjerni, te da ih plasiraju radnici „od kojih su neki od njih pravosnažno osuđeni zbog grubog kršenja pravila o zaštiti i bezbjednosti na radu”.

Iz Specijalnog tužilaštva, gdje je završila jedna od prijava Negoićića nijesmo dobili odgovor o njenoj sudbini. U njoj, Negoićić je tužiteljku optužio za falsifikovanje dokaza u istrazi eksplozije zbog koje je osuđen.

Sadašnji predsjednik Sindikata Goran Krgović na više poziva i poruka o tome zbog čega ga novinarka zove, nije odgovarao. Radnici fabrike sa kojima je novinarka CIN-CG razgovarala, pod uslovom da ostanu anonimni, tvrde da se situacija sada znatno poboljšala, da se koristi savremenija tehnologija i poštuju principi zaštite na radu i bezbjednosti.

Plate su u trenutku razgovora kasnile nekoliko mjeseci, ali ni to im nije bio problem. U međuvremenu, dok je trajala prepiska novinarke sa menadžmentom fabrike, njima su isplaćene dvije plate, a duguju im se još dvije. Uprava za kašnjenje krivi stečaj u Atlas banci.

Bivši radnici ove fabrike za CIN-CG kažu da se zaposleni boje da progovore, u strahu da će izgubiti posao. Iz Vlade, koja je vlasnik 12,5 odsto akcija u fabrici, za CIN-CG ocjenjuju da je TARA kompanija koja radi zakonito, bez subvencija, te da ostvaruje dobit.

“Samo u prošloj godini, TARA je imala prihod od 6,23 miliona eura, a od preuzimanja fabrike investirano je oko 12 miliona eura, od čega preko 300.000 eura u zaštitu na radu”, navode iz Vlade, ističući da je prosječna plata zaposlenih 595 eura.

Služba za odnose s javnošću Vlade Crne Gore, kategorično je demantovala i tvrdnje pojedinih sagovornika CIN-CG da iza TARE stoji visoki funkcioner iz Vlade, čak i sami premijer Duško Marković, pa zbog toga, navodno, radi što hoće. Ona je nazvala to neistinitim i zlonamjernim navodima, ističući da fabrika ni po jednom osnovu nije izuzeta od odgovornosti za propuste, o čemu, svjedoče inspeksijske kontrole i postupanja tužilaštva: “Tvrdnje bivših zaposlenih nećemo komentarisati, već ih pozivamo da svoja saznanja procesuiraju nadležnim organima”.

Međunaslov: Da je sve kako treba, ljudi ne bi stradali

Poput Medojevića, Negoićić tvrdi da je oprema zaštite na radu bila sumnjivog porijekla i kvaliteta. “Kupovali su je od Kineza, da bi prošli jeftinije”

Bivši šef pogona pirotehnike u mojkovačkoj fabrici oružja kaže i da nije tačno da su radnici bili nemarni, tvrdeći da je na njih vršen strahovit pritisak.

“Radilo se danonoćno, prekovremeno, nesreće su se često događale vikendom, kada nije trebalo, ali poslovodstvu je bio samo jedan cilj u glavi - da se što više proizvodi u kratkim rokovima - i tu je moralo dolaziti do nesreća”, zaključio je on.

U jednom od izvještaja, u koji je CIN-CG imao uvid, Negoicić je upozorio menadžment fabrike, neposredno prije incidenta zbog kog je osuđen, da zaposleni u pogonu već duže rade bez zaštitnih maski, rukavica i naočara.

“Moram da napomenem da kad se i nabave one su lošeg kvaliteta i vrlo brzo se cijepaju i postaju neupotrebljive”, piše u tom izvještaju.

U drugom izvještaju, šef pogona takođe opominje da novi radnici, uključujući i njega, nemaju obezbijedene pirotehničke cipele, bez kojih ne bi smjeli da uđu u pogon.

U izvještaju iz aprila 2014. godine se navodi da od zaštitne opreme još nisu dobijene maske, tako da radnici rade bez njih, ali ni gumene rukavice pa zaposleni koriste pocijepane.

„Kada smo zadužili nova radna odijela, radnica Jušković Beba primijetila je da na etiketi piše 50 odsto pamuk 50 odsto polyester. Kad je to reklamirala poslata je na prinudni odmor i zapriječeno joj da će ona platiti naknadno vještačenje, a da su odijela ispravna samo je greška na etiketi. Kasnije su ta odijela povučena i upotrijebljena kao krpe, a Jušković Bebi se niko nije ni izvinio“, navodi Negoicić u jednoj od primjedbi na vještačenje u sudskom postupku vođenom protiv njega.

On kaže i da je bilo previše radnika u malim prostorijama, te da su se u pogone nekontrolisano unošene zabranjene stvari.

“Na svemu se gledalo da se uštedi, švercovane su eksplozivne materije preko granice, to je kriminal što se radilo”, tvrdi Negoicić.

I njemu su zabranili ulazak u fabriku, a radnicima navodno zaprijetili da će onaj koji razgovara sa njim dobiti otkaz. Iz menadžmenta fabrike i ove tvrdnje bivših radnika negiraju, tvrdeći da se nad njima ustvari već deceniju vrši neosnovani progon.

U februaru 2014. godine povrijeđena je tadašnja šefica pirotehničkog sektora Gordana Bošković. Ona je preuzela odgovornost za eksploziju, koja nije nikada vještačena.

Negoicić tvrdi kako je u fabrici tada utvrđeno da sirovina sa kojom je radila nije bila dobrog kvaliteta, ali da je menadžment fabrike navodno naredio da se rezultati ispitivanja unište. Iz menadžmenta fabrike i ovo negiraju.

Radnica Slobodanka Ćorić poginula je u julu 2015. godine, dok je sedam njenih kolega tada lakše povrijeđeno. Riječ je o nesreći u rukovanju istom vrstom eksploziva, kao i u slučaju Negoića.

Tužilaštvo je ocijenilo da je pokojna Ćorić izazvala eksploziju, jer nije pravilno odvajala smješu i da je nosila brushalter od sintetike. Negoicić tvrdi da je i ovdje, ustvari, problem bila neadekvatna tehnologija i sirovine.

Od posljedica eksplozije u januaru 2018. godine, poginuli su radnici Radovan Čobeljić i Maksim Vujičić. Do eksplozije je došlo upravo u pogonu kojim je ranije šefovao Negoicić.

Tužilaštvo je i u ovom slučaju ocijenilo da je poginuli Čobeljić kriv za tragediju i obustavilo postupak.

“Do eksplozije je došlo u momentu kada je radnik R.Č. preko prethodno postavljenog tiskača sastavljao pomoćni alat i tom prilikom, najvjerovatnije uslijed trenja ili pritiska, došlo je do pretvaranja mehaničke u toplotnu energiju, koja je tako oslobođena upalila crni barut, a potom MTF smješu u alatu koji je bio postavljen na kolica hidraulične prese”, piše u nalazu vještaka.

Negoicić na ovo kaže: „Da na tom radnom mjestu nije bilo bar 50 kilograma eksplozivnih materija ne bi posljedice bile takve. Znam da je na ovom mestu bilo i po više od 200 kilograma- o tome se u fabrici uopšte nije vodilo računa.“

Prema pravilniku o zaštiti na radu pri izradi eksploziva i baruta- suvi inicijalni eksplozivi mogu se transportovati u količinama do 2 kg, dok se vlažni može prenositi od 15 do 30 kg u zavisnosti od načina prenosa.

Međunaslov: Opremi istekao rok, prekovremeno radili

U izvještaju parlamentarnog Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje, koji je zasijedao u julu 2015. godine, neposredno nakon nesreće u kojoj je Ćorić poginula, piše da je Inspekcija novčano sankcionisala poslodavce fabrike zbog isteka opreme od gotovo tri mjeseca koju je koristila ona i povrijeđeni kolega Veselin Smolović.

Radnici u ovoj fabrici moraju da nose pamučnu garderobu koja ne stvara elektricitet i koja se obnavlja na 24 mjeseca.

Inspekcija za zaštitu na radu je zbog toga kaznila fabriku sa 530 eura, a još toliko jer akt o procjeni rizika nije bio propisno izmijenjen.

Zbog toga što su stručni nalazi o pregledu ispitivanja u elektro i gromobranskim instalacijama bili stariji od zakonom predviđenih 24 mjeseca, odnosno rok im je istekao gotovo tri mjeseca prije eksplozije, izrečena je još jedna kazna od 530 eura.

Inspektorka rada izrekla je i novčanu kaznu od 2.200 eura zbog prekovremenog rada.

„Inspekcija nije bila obaviještena o uvođenju prekovremenog rada ni jedan put iako se tu radilo o prekovremenom radu koji je trajao duže od 10 časova nedeljno“, piše u izvještaju Odbora.

Na sjednici Odbora se moglo čuti i da radnici koji rade na najrizičnijim mjestima u fabrici primaju plate od 250 eura.

Tužilaštvo je ocijenilo da ovi propusti u sistemu zaštite na radu nijesu uticali na tragediju, već da je pokojna sama kriva.

Međunaslov: Inspekcija sada ne vidi problem

Zakonom o zaštiti i zdravlju na radu za nepoštovanje propisa su predviđene novčane kazne od 500 do 15.000 eura za pravno lice, za odgovorno 30 do 1000 eura, dok preduzetnik može biti kažnjen od 250 do 10.000 eura.

U Upravi za inspekcijske poslove sada tvrde da fabrika poštuje propisane mjere zaštite na radu i da se redovni nadzor obavlja jednom godišnje, da posjeduje akt o procjeni rizika i dokaze o nabavci i zaduženjima opreme, kao i o osposobljenosti za bezbjedan rad, a redovno se mjeri statički elektricitet. Poslodavac je, ističu, upozorio na opasna mjesta ili na štetnosti po zdravlje koje se javljaju u tehnološkom procesu, kao i na mjere zaštite koje se moraju primijeniti i usmjerio na bezbjedne zone za kretanje.

I u fabrici tvrde da su ispunjene sve mjere i uslovi zaštite na radu i pozivaju se na inspekcijske nadzore i kontrole.

„Odnedavno je uvedeno i mjerenje statičkog elektriciteta u samim radnim prostorijama“, navode iz fabrike.

Švajcarska firma BT International, u vlasništvu kontroverznog biznismena Hajnriha Tometa je udio u bivšoj fabrici „4. novembar“ kupila 2007. godine. To je bilo bivše preduzeće Saveznog ministarstva odbrane koje je 2003. preuzela crnogorska Vlada i izvela ga iz stečaja. Od vojnog dijela fabrike formirana je „Tara Aerospace and Defence Products“, a od civilnog dijela „Tara Precision Works“. Kompanije su spojene 2015. godine.

Vlasnik fabrike Tomet je godinama u svjetskim medijima i organizacijama povezivan sa sumnjivim i nelegalnim radnjama na tržištu proizvodnje i prodaje oružja.

Iz fabrike za CIN-CG kažu da je Tomet u Švajcarskoj od medija dobio odštetu zbog povrede časti i ugleda, te da ni van te zemlje nijesu pokretani bilo kakvi postupci protiv njega.

„Gospodin Thomet nikada nije procesuiran za bilo koje djelo u Švajcarskoj ili inostranstvu, niti postoje bilo kakve indicije u tom smislu“, odgovoreno je za CIN-CG iz fabrike.

BOKS 1: Milion vraćaju na rate

U izvještaju Poreske uprave, iz juna ove godine, fabrika Tara se nalazi među 100 najvećih dužnika za poreze i doprinose na lična primanja.

„Tara aerospace and defence products“ nalazi na 15. mjestu sa dugom od 541.760 eura, a četiri mjesta iza „Tara precisions works“, sa kojom se spojila 2015. godine, duguje 428.688 eura. Dug je ušao u sistem reprograma Poreske uprave i plaćanja na rate.

Prema podacima Centralne depozitarne agencije, švajcarskoj firmi pripada oko 34 odsto vlasništva u fabrici, povezana kompanija iz Austrije „Kandussi Beteiligungs-und Handels-GmbH“ ima više od 25 odsto, a još jedna Tometova firma BTI Montenegro 15 procenata.

BOKS 2 Otkud dozvola?

„Sve dozvole o proizvodnji oružja i municije su pribavljene u skladu sa pozitivno-pravnim zakonskim rješenjima Crne Gore“, kategorični su u fabrici. Uprkos višenedjeljnom insistiranju CIN-CG, iz Mojkovca nije precizirali ko im je dao dozvolu za proizvodnju eksploziva.

Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP), u dokumentu u koji je CIN-CG imao uvid kaže da fabrika nije ni tražila tu dozvolu od njih. Na pitanje novinarke o tome, rekli su da proizvodnja i promet vojne opreme nijesu u njihovoj nadležnosti i uputili na Ministarstvo odbrane (MO). Iz MO su, međutim, odgovorili da namjenska proizvodnja nije u njihovoj nadležnosti. Iz Ministarstva ekonomije su takođe uputili na MO.

U Zakonu o proizvodnji naoružanja i vojne opreme predviđeno je da dozvolu izdaje organ nadležan za poslove odbrane. Odgovor iz MO, na insistiranje CIN-CG-a da objasne ovu vrtešku, nije stigao do objavljivanja teksta, a ćutanjem su uzvratili i iz Mojkovca.

